

Anti-Joodse maatregelen in Nederland vanaf 1940

Bron: tracesofwar

- 01-07-1940 Verbod voor Joden om in de luchtbeschermingsdienst te werken.
- 02-07-1940 Joden worden uitgesloten van tewerkstelling in Duitsland.
- 31-07-1940 Verbod op ritueel slachten wordt aangekondigd. Vanaf 5 augustus 1940 wordt de 'Verordening ter vermijding van het kwellen van dieren bij het slachten' van kracht.
- 28-08-1940 Het College van secretarissen-generaal krijgt informeel de opdracht geen persoon van 'Joodschen bloede' in overheidsdienst te benoemen, te kiezen of te bevorderen.
- 06-09-1940 Verbod om Joden in overheidsdienst aan te nemen. Joden die al in dienst zijn mogen niet bevorderd worden. Kort daarop wordt dit uitgebreid van departementen en universiteiten naar alle gesubsidieerde instellingen.
- 13-09-1940 Verordeningen betreffende het werk van joden en anderen in overheidsdienst.
- 14-09-1940 Joden worden geweerd van markten in Amsterdam.
- 26-09-1940 Verbod op publicatie van Joodse kranten, met uitzondering van Het Joodsche Weekblad.
- 30-09-1940 Circulaire aan plaatselijke overheden waarin een jood wordt gedefinieerd als iemand met een joodse grootouder die lid is geweest van de joodse gemeenschap.
- 01-10-1940 Elke Nederlander moet zich kunnen legitimeren met een distributiestamkaart met pasfoto, een geldig paspoort, een bewijs van Nederlanderschap of een door de Burgemeester afgegeven tijdelijk identiteitsbewijs. In aansluiting hierop wordt op 14 oktober 1940 besloten door de Secretarissen Generaal tot invoering van de legitimatieplicht en op 17 oktober 1940 kwam het besluit tot invoering van het Persoonsbewijs. Op 2 november 1940 zou de invoering van het Persoonsbewijs officieel in de pers bekend worden gemaakt. De Duitsers hadden besloten dat hiervoor één centraal systeem moest worden ingevoerd.
- 05-10-1940 Alle medewerkers aan universiteiten, departementen en gesubsidieerde instellingen moeten een Ariërverklaring invullen over hun afstamming.
- 22-10-1940 Afkondiging van een verordening (VO 189/1940) waarin werd bepaald dat Joodse ondernemingen zich moesten aanmelden bij de Wirtschaftsprüfstelle, een afdeling van het Generalkommissariat für Finanz und Wirtschaft, met een opgave van het vermogen van hun onderneming. Deze verordening regelt in grote lijnen ook wie wel en wie niet als Jood beschouwd dient te worden. De omschrijving is vooral bedoeld om ervoor te zorgen dat de bedrijven niet te makkelijk op naam kunnen worden gezet van anderen. De definitie in artikel 4 zal echter later bij de deportaties veelvuldig worden toegepast. Dat Artikel 4 van de verordening bepaalt wat onder een 'Jood' moet worden verstaan:

1. Jood is een ieder, die uit ten minste drie naar ras voljoodse grootouders stamt;
2. Als Jood wordt ook aangemerkt hij die uit twee voljoodse grootouders stamt en
  - a. hetzij zelf op de negende mei 1940 tot de joodsekerkelijke gemeente heeft behoord of na die datum daarin wordt opgenomen;

- b. hetzij op de negende mei 1940 met een Jood was gehuwd of na dat ogenblik met een Jood in het huwelijk treedt.
3. Een grootouder wordt als voljoods aangemerkt, wanneer deze tot de joods-kerkelijke gemeenschap heeft behoord.

- 04-11-1940 Aankondiging dat per 21 november alle Joodse ambtenaren zullen worden geschorst en later ontslagen.
- 21-11-1940 Er gaat een aankondiging uit, waarbij Joden uit hun overheidsfuncties worden ontheven.
- 19-12-1940 Verbod voor Joden om Duits huishoudelijk personeel in dienst te hebben.
- 07-01-1941 De Nederlandse bioscoopbond bepaalt dat joden niet meer tot bioscopen mogen worden toegelaten, wat op 12 januari in dagbladen wordt bekend gemaakt.
- 10-01-1941 Alle Joden of personen met tenminste één Joodse grootouder moeten zich laten registreren bij de bevolkingsadministratie. Binnen vier weken na afkondiging moeten alle gemeenten opgave hebben gedaan, wat niet geheel binnen de termijn werd gedaan maar ook geen problemen opleverde omdat de Duitsers de gewenste gegevens ook konden verkrijgen vanuit de bevolkingsregisters en de administratie van de joodse gemeenten. Slechts een enkeling (twintig volgens dr. Lou de Jong) binnen de Joodse bevolking weigert. Er staan officieel 160.820 Joden geregistreerd, waarvan 15.549 half-Joden en 5.719 kwart-Joden.
- 16-01-1941 Voor Amsterdam, de stad waar verreweg het grootste deel van de Joodse bevolking woont, volgt een extra maatregel. Zij dienen ook op te geven hoeveel huizen en hoeveel winkels de Joden bezitten, waar hun scholen en synagogen zich bevinden, welke tram- en buslijnen naar die wijken lopen, welke culturele instellingen er zijn.
- 01-02-1941 Invoering van een numerus clausus in het onderwijs.
- 05-02-1941 Artsen moeten opgeven of zij van Joodse bloede zijn.
- 11-02-1941 Joden mogen niet meer naar de universiteit.
- 12-02-1941 De buurt met veel Joodse mensen in Amsterdam wordt met prikkeldraad afgezet en omgedoopt tot de Joodsche Wijk. De versperring verdwijnt kort daarop, maar de borden blijven staan.
- 13-02-1941 Oprichting van de Joodse Raad onder voorzitterschap van [Abraham Asscher](#) en [David Cohen](#), die de dubieuze opdracht krijgt alle Duitse maatregelen uit te voeren, waaronder bepalen welke groep Joden met het eerstvolgende transport mee moet en alle protesten direct in de kiem smoren. Ze kunnen hiervoor beschikken over de enige Joodse krant, Het Joodsche Weekblad.
- 22-02-1941 Op deze dag en op 23 februari vinden de eerste arrestaties in Amsterdam van 427 Joden plaats, die worden afgevoerd naar Mauthausen, na gewelddadige protesten tegen de maatregelen. Als reactie hierop breekt de [Februaristaking](#) uit, de enige anti-pogromstaking in de hele oorlog.
- 27-02-1941 Joden mogen niet meer als bloeddonor optreden.
- 28-02-1941 Maatregelen tegen joodse organisaties zonder economisch doel.
- 12-03-1941 Afkondiging van een tweede verordening (VO 48/1941) bepaalde dat kleine Joodse ondernemingen geliquideerd en grote of economisch belangrijke Joodse ondernemingen geariseerd moesten worden, dat wil zeggen voortgezet door niet-Joden. Kleine bedrijfjes werden geliquideerd door de Omnia

- Treuhandgesellschaft in samenwerking met door de Omnia aangestelde Liquidationstreuhänder.
- 31-03-1941 Oprichting van de Zentralstelle für jüdische Auswanderung, het centrale kantoor voor de emigratie van Joden. Het kantoor in Amsterdam organiseerde vanaf van de oprichting, die nooit officieel werd afgekondigd, tot het najaar van 1943 de deportatie van de Joden uit Nederland naar de [concentratiekampen](#) in Duitsland en Polen. De Nederlandse Zentralstelle werd op bevel van [Reinhard Heydrich](#) en op verzoek van [Arthur Seyss-Inquart](#) opgericht.
- 01-04-1941 Bordjes met de tekst 'Voor Joden verboden' worden in Nederlandse cafés verplicht.
- 01-04-1941 In april 1941 werd begonnen met de uitreiking van persoonsbewijzen aan iedereen in Nederland van 14 jaar en ouder. Het was een algemene verplichting en dus in die zin geen typische anti-Joodse maatregel, maar het document was wel een belangrijke administratieve schakel in de onderdrukingspolitiek van de Duitse bezetter, gericht op de arrestatie van Joden en de opsporing van mensen in het verzet. Via Verordening nr 6/1941, artikel 9 werd namelijk bepaald dat voor personen van geheel of gedeeltelijk Joodse afkomst een bewijs van aanmelding moest worden opgemaakt. Dit bewijs van aanmelding gaf een aanduiding hoeveel Joodse voorouders iemand had. Het was verplicht om dit gele kaartje bij het persoonsbewijs bij zich te hebben, maar velen 'vergeten' dat, waardoor de opsporing van Joden bemoeilijk werd. Als gevolg daarvan moesten Joden zich vanaf 3 juli 1941 nogmaals aanmelden om een zwarte J op het persoonsbewijs te laten zetten. Er kwam één zwarte J naast de pasfoto en één J op de voorkant. Vanaf 23 januari 1942 hadden alle Joodse burgers twee grote zwarte J's gestempeld op het hun persoonsbewijs. De gemengd-gehuwde Joden konden vanaf mei 1942 kiezen voor een 'arbeidskamp' of een verplichte sterilisatie. Indien men voor dat laatste koos kwamen er in het persoonsbewijs rode J's. Men hoefde geen ster meer te dragen en kreeg eventueel ingeleverd vermogen van de roofofbank Lippman & Rosenthal terug. Met bepaalde restricties kon men weer deelnemen aan het maatschappelijk leven.
- 15-04-1941 Bevel van General kommissar [Hanns Rauter](#) aan alle joden om hun radiotoestellen in te leveren op grond van een verordening van 11 februari. Op 13 mei 1943 zal dit voor de andere Nederlanders van toepassing worden. Met de invordering bij de politie wordt op 2 april 1941 begonnen.
- 01-05-1941 Joodse advocaten, apothekers en artsen mogen geen niet-Joodse klanten en patiënten hebben. Verder wordt Joden de toegang tot effecten- en handelsbeurzen verboden en mogen Joden niet langer markten bezoeken.
- 06-05-1941 Bepaalde straten in Amsterdam worden aangemerkt als 'joodse straten'.
- 15-05-1941 Synagoge in Den Haag wordt door brand verwoest.
- 15-05-1941 Besloten wordt tot arisering van orkesten.
- 27-05-1941 Verordening betreffende de aangifte en verzorging van landbouwgronden in joodse handen.
- 31-05-1941 Verbod aan Joden om zwembaden en stranden te bezoeken.
- 11-06-1941 Weer een razzia en een deportatie van 300 Joden uit Amsterdam naar Mauthausen.
- 01-08-1941 Joodse makelaars mogen niet langer voor niet-Joden werken.
- 08-08-1941 Eerste LiRo-verordening VO 148/1941: Joden zijn verplicht hun banktegoeden van meer dan duizend gulden (ongeveer 450 euro) over te

- maken naar de Lippmann-Rosenthal Bank, een voormalige Joodse bank die door de Duitsers is overgenomen.
- 01-09-1941 Joodse kinderen mogen niet meer naar openbare scholen.
- 14-09-1941 Razzia in Twente. Er worden honderd Joodse mannen opgepakt en gedeporteerd naar Mauthausen.
- 15-09-1941 De beruchte plakaten met het opschrift 'Verboden voor Joden' verschijnen. Joden mogen geen bezoeken meer brengen aan parken, dierentuinen, cafés, restaurants, hotels, pensions, schouwburgen, cabarets, variétés, bioscopen, sportinrichtingen, concerten, openbare bibliotheken, leeszaal of musea.
- 16-09-1941 Invoering van reisvergunningen.
- 22-09-1941 Joden worden geweerd uit alle verenigingen en stichtingen onder economisch doel.
- 24-09-1941 Vergunningen verplicht voor het uitoefenen van bepaalde ambachten en beroepen.
- 07-10-1941 Razzia in Gelderland (Achterhoek, Arnhem, Apeldoorn en Zwolle). Er worden honderd Joden opgepakt en gedeporteerd.
- 20-10-1941 Verdere verordeningen betreffende het uitoefenen van beroepen van joden. De Joodsche Raad gaat akkoord met de samenstelling van een cartotheek van joden in Nederland.
- 22-10-1941 Joden moeten niet-joodse verenigingen verlaten en worden vanaf 7 november geweerd uit bridge-, dans- en tennisclubs.
- 28-10-1941 Duitsers erkennen nog slechts de Joodsche Raad als belangenbehartiger van de Nederlandse Joden.
- 01-11-1941 Via een verordening worden 1600 vergunningen ingetrokken tot het uitoefenen van een beroep door Joden.
- 03-11-1941 In Amsterdam worden Joodse markten ingesteld.
- 07-11-1941 Joden mogen zonder toestemming niet meer reizen of verhuizen.
- 05-12-1941 Alle buitenlandse Joden in Nederland moeten zich voor 'emigratie' laten registreren.
- 01-01-1942 Joden mogen geen niet-Joods huishoudelijk personeel meer hebben.
- 01-01-1942 Joodse mannen worden opgeroepen voor kampen van de Rijksdienst voor de Werkverruiming in Noord- en Oost-Nederland (de zgn. Joodse werkkampen)
- 09-01-1942 Openbaar onderwijs wordt voor Joden van alle leeftijden verboden.
- 10-01-1942 In het oosten en noorden van het land worden werkkampen voor Joden ingericht. De eerste Joden uit Amsterdam vertrekken naar deze Joodse werkkampen.
- 17-01-1942 De Zaandamse joden moeten naar Amsterdam verhuizen, waarmee de concentratie van Joden in het Judenviertel in Amsterdam begint.
- 23-03-1942 Verbod voor Joden om vervoermiddelen te bezitten of te besturen.
- 25-03-1942 Verbod voor Joden om met niet-Joden te trouwen. Buitenechtelijke seksuele omgang met niet-Joden zal zwaar gestraft worden.
- 26-03-1942 Huisraad in woningen van Joden mag niet worden verwijderd.
- 01-04-1942 Joden mogen niet meer trouwen in het stadhuis van Amsterdam.
- 24-04-1942 Een groot aantal joodse slagerijen moet sluiten.
- 03-05-1942 Alle Joden ouder dan zes jaar moeten een gele zespuntige Davidster met het woord "Jood" zichtbaar op hun kleding dragen. De leden van de Joodse Raad waren van de maatregel al op 29 april 1942 op de hoogte gesteld.
- 12-05-1942 Joden mogen geen rekening meer hebben bij de postgirodienst.

- 21-05-1942 Tweede LiRo-verordening VO 58/1942. Joden moeten al hun goud, zilver, antiek, kunstvoorwerpen, waardevolle spullen en cultuurobjecten inleveren bij Lippmann-Rosenthal aan de Sarphatistraat te Amsterdam.
- 29-05-1942 Joden mogen niet meer vissen
- 05-06-1942 Volledig reisverbod voor alle Joden.
- 11-06-1942 Joden worden geweerd van de vismarkt.
- 12-06-1942 Joden mogen slechts op bepaalde tijdstippen boodschappen doen bij een beperkt aantal winkels. Niet-Joodse winkels worden voor hen verboden. Ook wordt alle sport voor Joden verboden en moeten Joden hun fietsen en andere voertuigen inleveren. De maatregel wordt in Amsterdam pas een maand later van kracht. Ze kunnen hun fietsen tot en met 21 juli 1942 inleveren op het Frederiksplein, bij het Olympisch Stadion of in de Ter Gouwstraat. Wie zijn rijwiel niet inlevert, kan een celstraf van maximaal een half jaar of een geldboete van duizend gulden krijgen. Vanaf 28 juli 1942 moeten alle herenrijwielen ingeleverd worden, dus ook die van niet-Joden.
- 26-06-1942 De Joodse Raad wordt ingelicht over de aanstaande deportatie van Joden naar het Oosten, in versluisend taalgebruik Polizeilicher Arbeitseinsatz voor Joden tot 40 jaar.
- 30-06-1942 Instelling van de avondklok, Joden moeten tussen 20.00 uur en 06.00 uur thuis zijn. Ze mogen ook niet meer fietsen.
- 05-07-1942 Eerste oproepen van de Joodse Raad vallen in de bus.
- 06-07-1942 Verbod voor Joden om te telefoneren en verbod om bij niet-Joden op bezoek te gaan. Joden mogen in Joodse winkels alleen tussen 15.00 en 17.00 uur inkopen doen; in niet-Joodse winkels mochten ze sinds juni 1942 al niet meer komen.
- 14-07-1942 Razzia in Amsterdam en transport naar het doorgangskamp [Westerbork](#). De verlaten Joodse huizen worden door de Duitsers leeggehaald.
- 15-07-1942 Vanuit [Westerbork](#) vertrekt de eerste trein met 1.135 Joden naar [Auschwitz](#). Gedurende de gehele maand augustus vinden in Nederland razzia's plaats. Tot 13 september 1944 zal wekelijks een trein naar [Auschwitz](#) of [Sobibor](#) gaan.
- 17-07-1942 Er wordt afgekondigd dat Joden alleen tussen 15.00 en 17.00 's middags mogen winkelen.
- 22-07-1942 [De Hollandsche Schouwburg](#) wordt in dienst genomen als verzamelplaats waar de Joden zich dienen te melden en opgehaalde en opgepakte Joden worden vastgehouden.
- 31-07-1942 Het wordt Joden verboden nog langer in kapsalons te komen.
- 08-09-1942 In Den Haag wordt het Joden verboden op publieke banken plaats te nemen.
- 15-09-1942 Joodse studenten krijgen een studieverbod opgelegd.
- 02-10-1942 Alle Joden uit werkkampen in Nederland (circa 5.000 man) worden overgebracht naar Westerbork. Op deze en de daarop volgende dag worden in vele kleinere provincieplaatsen hun gezinnen thuis opgehaald. Ongeveer 12.000 vrouwen en kinderen worden naar Westerbork vervoerd.
- 15-10-1942 De crèche aan de Plantage Middenlaan 31 wordt gebruikt als dependance van [de Hollandsche Schouwburg](#). Joodse kinderen wachten hier gescheiden van hun ouders op deportatie.
- 15-01-1943 Alle vondelingen worden beschouwd als Joodse kinderen; ze worden naar de crèche in Amsterdam gebracht en gedeporteerd.
- 16-01-1943 Vanuit de Hollandsche Schouwburg wordt een eerste groep van 450 Joden naar het nieuwe werkkamp Vught gebracht. In totaal zullen er in de oorlog 12.000 Joden gevangen worden gehouden.

- 21-01-1943 Ontruiming van de Joodse instelling voor verstandelijk gehandicapten Het Apeldoornsche Bos.
- 05-02-1943 Bepaling dat alle officiële post via de Joodsche Raad moet gaan. Joden mogen geen verzoekschriften of brieven meer rechtstreeks naar de Duitse autoriteiten sturen.
- 02-03-1943 Eerste transport vanuit Westerbork naar het nieuwe vernietigingskamp [Sobibor](#).
- 15-03-1943 De Duitsers constateren dat zo'n 25.000 Joden ergens zijn ondergedoken. In een bijeenkomst in Den Haag besluiten Harster, Zöpf en Lages te gaan werken met premies om ondergedoken Joden op te sporen. Harster bepaalt de premie op zeven gulden en vijftig cent per Jood, een bedrag dat kan worden verdubbeld als de Jood de verordeningen heeft overtreden.
- 26-03-1943 Patiënten van het Apeldoornsche Bosch gaan in één transport naar Auschwitz.
- 10-04-1943 Verbod voor Joden om te verblijven in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Alle Joden uit Noord-Brabant worden verplicht zich te melden bij [Kamp Vught](#).
- 22-04-1943 Verbod voor Joden om zich te bevinden in de provincies Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland, met uitzondering van Amsterdam. In feite zijn hiermee alle Joden in Duitse gevangenschap, met uitzondering van een beperkt aantal Amsterdamse Joden, enkelen met een uitzonderlijke vrijstelling ("Sperre") en ondergedoken Joden.
- 23-04-1943 De bezetter verklaart de Nederlandse provincies 'judenrein'.
- 26-05-1943 Razzia in Amsterdam. Duizenden Joden worden naar Westerbork overgebracht.
- 07-06-1943 Vertrek kindertransporten vanuit [kamp Vught](#) naar [kamp Westerbork](#) om daarvandaan op 8 juni naar Sobibor getransporteerd te worden, waar de kinderen direct na aankomst op 11 juni vergast werden.
- 20-06-1943 Opnieuw een grote razzia in Amsterdam met duizenden opgepakte Joden die naar Westerbork worden gestuurd.
- 01-08-1943 Omstreeks deze periode worden maatregelen tegen gemengd gehuwde Joden beraamd. Gesteriliseerden worden van een groot aantal beperkende bepalingen ontslagen.
- 29-09-1943 Laatste grote razzia in Amsterdam. Transport van de laatst overgebleven Joden uit Amsterdam naar Westerbork, waaronder de leden van de Joodsche Raad.
- 19-11-1943 De Hollandsche Schouwburg wordt gesloten nadat de laatste groep opgepakte Joden uit de onderduik is afgevoerd.
- 19-11-1943 Eerste transport vanuit Westerbork naar Theresienstadt.
- 11-01-1944 Eerste transport vanuit Westerbork naar het concentratiekamp [Bergen-Belsen](#).
- 02-02-1944 Alle Portugees-israëlitische joden die als 'Portugezen' op de beschermende 'Lijst-Calmeyer' stonden alsnog uit hun huis gehaald en naar [Kamp Westerbork](#) overgebracht. Op 25 februari 1944 wordt deze groep van 308 personen eerst naar Theresienstadt gedeporteerd en enkele maanden later naar Auschwitz.
- 01-03-1944 Razzia in Amsterdam op gemengd gehuwden.
- 01-05-1944 Invoering van de TD-kaart, de Tweede Distributiestamkaart, als aanvulling op de in 1939 in Nederland in gebruik genomen distributiekaart voor de aanschaf van voedingsmiddelen. De TD-kaart werd gekoppeld aan de controle van persoonsbewijzen. Doel was te verhinderen dat Joodse onderduikers en

verzetmensen aan voedsel konden komen en in hun pogingen daartoe
makkelijker op te sporen zouden zijn.

16-05-1944 Razzia's naar zigeuners en asocialen.

02-06-1944 Laatste transport vanuit kamp Vught naar Auschwitz.

13-09-1944 Laatste transport vanuit Westerbork.